

8. Moltmann Jurgen. «Knowing and Community». On Community: Boston University Studies in Philosophy and Religion 12. 1991: P.162–177.
9. Naugle David K. Worldview: The History of a Concept. Grand Rapids, Michigan: Eerdmans, 2002.
10. Schmemman A. Eucharist: Sacrament of the Kingdom, Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press, 1987.
11. Smith James K. A. The Fall of Interpretation: Philosophical Foundations for a Creational Hermeneutics. Downers Grove, Illinois: InterVarsity Press, 2000.
12. Vanhoozer Kevin J. First Theology: God, Scripture & Hermeneutics. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2002.
13. Vanhoozer Kevin J. The Drama of Doctrine: A Canonical–Linguistic Approach to Christian Theology. Louisville, KY: Westminster John Knox Press, 2005.
14. Wright N. T. New Testament and the People of God. Volume 1 of Christian Origins and the Question of God. Minneapolis, Minnesota: Fortress Press, 1992.
15. Wright N. T. Paul in Fresh Perspective. Minneapolis, Minnesota: Fortress Press, 2005.
16. Zizioulas John. Being as Communion: Studies in Personhood and the Church. Crestwood, New York: St. Vladimir's Seminary Press, 2002.

Шаталов Є. О., пошукач кафедри культурології, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), yevgen.shatalov@gmail.com

Роль мови і спільноти у теології

Стаття репрезентує роль мови та спільноти в теології, згідно теологічної методології Стенлі Дж. Гренца. Мова відіграє важливу роль у теологічному методі Гренца. У процесі діалогу з сучасними лінгвістами та філософами Гренц вимовляється від референційної теорії мови і кореспонденційної теорії істини. Основна теза сучасних теологів полягає в тому, що мова створює символічний простір або контекст, в якому реальність знаходить свою реалізацію (чи то абсолютна, чи то навіть наша повсякденна реальність). Сучасна теорія мовленнєвого акту показує, що мова відіграє значно більшу роль, ніж лише формує суспільство у соціологічному аспекті. Знання може бути особистим, але воно також воно може бути і спільним, відповідно, маємо підстави вести мову про спільноту «інтерпретацію». Беручи до уваги важливість ритуалу та наративу для формування нашого знання разом із символічним характером мови, здатного уможлилювати причетність до Бога, зроблено висновок, що спільнота є принципово важливою для християнської гносеології.

Ключові слова: мова, спільнота, знання, наратив, богослов'я спільноти, Стенлі Дж. Гренц.

УДК364.142

Чорнобай В. А.,
аспірантка кафедри культурології,
Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова (Україна Київ),
lerachern@icloud.com

САМОТНІСТЬ І СТАТЬ: ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ В ПЕРЕЖИВАННІ САМОТНОСТІ СЕРЕД ХРИСТІЯН

Робиться огляд джерел, присвячених основним відмінностям у переживанні самотності чоловіками і жінками. На підставі проведеного дослідження, відмічається, що самотність як багатоаспектне явище супроводжується різним спектром почуттів респондентів в залежності від статі. Вказується на зв'язок між самотністю і певними особистісними особливостями, такими як занижена самооцінка і не толерантне ставлення самотніми жінками до чоловіків, та тривожність і несформованість життєвих цілей у самотніх чоловіків. Доводиться, що проблема духовної самотності сприймається чоловіками значно гостріше, ніж жінками, особливо у старшому зрілому віці.

Ключові слова: самотність, духовна самотність, комунікативна самотність, емоційна самотність, стать.

Феномен самотності завжди залишався і залишається однією з найбільш актуальних проблем для

наук, що вивчають людину і суспільство, до якої в різний час зверталися представники гуманітарних напрямків, збагачуючи розуміння цього феномену. У зарубіжній науці вивчення самотності пов'язане з іменами Ж.–П. Сартра, З. Фрейда, Е. Фромма, А. Камю, Р. Вейса, Дж. Зілбурга, В. Дж. Дерлеги, С. Маргуліса, К. Мустакаса, Л. Пепло, Д. Перлмана, К. Роджерса, Х. Саллівана, та ін. [4].

Серед російськомовних авторів вивченням самотності як соціально–психологічного феномена активно займалися І. Кон, О. Зінченко, Ж. Пузанова, Л. Старовойтова, Г. Тихонов, Т. Шагівалєєва; у дослідження культурно–історичних форм самотності внесли свій внесок С. Ветров, О. Данчева, М. Покровский, Ю. Швалб, Т. Шкурко та ін. [4]. Соціально–філософському аналізу феномена самотності, а також її гендерним аспектам присвячені роботи Н. Романової, Н. Цветкової та ін.

Наведений огляд досліджень, звичайно, не є вичерпним, але він показує, що в науковій літературі названа проблема досліджувалася з різних сторін, але, все ж таки, недостатньо. Зокрема, практично немає досліджень, присвячених порівнянню гендерних аспектів переживання самотності серед жінок та чоловіків. Поки що на вітчизняних наукових горизонтах існує значно більше робіт, присвячених вивченню самотності серед жінок, ніж чоловіків [4; 6; 8; 9]. Практично відсутні роботи, які всебічно вивчають спосіб життя самотніх чоловіків та жінок з числа християн, які не перебувають у шлюбі.

Об'єктом даної статті є самотні жінки та чоловіки сучасного українського християнського суспільства як соціально–демографічна група. Предметом аналізу є гендерні особливості суб'єктивного переживання самотності серед жінок та чоловіків з числа християн, що не перебувають у шлюбі.

Для виявлення сутності феномену самотності проведено аналіз ранніх та сучасних філософських уявлень, який показав, що на сучасному етапі розвитку суспільства слабшає відсоток тісних міжособистісних контактів, відносини все більше деперсоналізуються, формалізуються. За словами дослідниці проблеми самотності у сучасному суспільстві Н. Романової, «у зростаючому темпі суспільного життя люди змушені постійно адаптуватися до нових соціальних ролей, інтенсивно підтримувати соціальні контакти як в реальному світі, так в соціальних мережах, які здебільшого стають вимушеними і поверхневими. Люди відокремлюються від самих себе, не розуміють своїх власних бажань. Незадоволення потреби особистості в змістовному взаємно збагачуваному спілкуванні, прив'язаності і довірі до іншої людини породжує самотність» [8, с. 291]. Таким чином, можна сказати, що самотність як об'єктивна проблема сучасності зовсім не втрачає своєї актуальності, а навпаки, лише загострюється з часом.

Аналізуючи тему переживання самотності, ми вирішили дослідити поширеність цього явища та гендерні особливості у сучасних українських жінок і чоловіків, та порівняти отримані дані із результатами подібних закордонних досліджень. Метою дослідження стало: вивчити рівень і особливості суб'єктивного переживання самотності християнських жінок і

чоловіків, в основному серед тих, що не перебувають у шлюбі.

Отримання емпіричних даних базувалося на комплексі соціологічних методів (кількісних та якісних) отримання інформації: анкетування та структуроване інтерв'ю християн, що не перебувають у шлюбі, з п'ятидесятницьких, харизматичних і пресвітеріанських церков різних регіонів України (25% чоловіків, 75% – жінок). Кількість опитаних респондентів становила 41 осіб 17–45 років.

Зауважимо, що при аналізі отриманих в результаті авторського дослідження даних використовувалася наступна класифікація типів самотності: духовна, емоційна і соціальна самотність. Духовна самотність – це у певному розумінні «відірваність» людини від самої себе, нерозуміння свого «Я», свого місця, потенціалу, покликання, яке виникає від особистих стосунків людини із Богом. Крім духовного типу самотності, за класифікацією Р. Вейса, існують також емоційна і соціальна або комунікативна самотність [1]. Перша є результатом відсутності тісної інтимної прихильності, прив'язаності до іншої значимої людини, тоді як соціальна самотність є результатом відсутності значимих дружніх зв'язків або почуття спільності, що може виражатися в переживанні туги й почутті соціальної маргінальності. Вважається, що чоловіки і жінки схильні по-різному переживати самотність.

Дослідниця Н. Цветкова під жіночою самотністю розуміє перш за все міжособистісну самотність (за класифікацією У. А. Садлера і Т. Б. Джонсона) як переживання людиною жіночої статі відсутності або недостатньої кількості інтимного зв'язку зі значимою для неї людиною чоловічої статі [9, с. 61–62].

За визначенням О. Зінченко, самотність – особливий психічний стан людини, що виникає внаслідок фрустрації її потреби в спілкуванні, в тому числі довірчому, з іншими людьми. Самотність характеризується наявністю різних за ступенем інтенсивності індивідуальних переживань, які мають переважно негативне емоційне забарвлення [4, с. 58].

Дані Н. Водоп'янової свідчать, що переживання самотності у чоловіків більшою мірою пов'язане з незадоволеністю їх минулим і теперішнім життям, а у жінок – з незадоволеністю їх минулим і невпевненістю в майбутнє щасливе життя [2].

За результатами дослідження, проведеного О. Зінченко, суб'єктивне відчуття самотності не пов'язане з об'єктивною самотністю чи наявністю / відсутністю партнера протилежної статі; хоча наявність або відсутність партнера в цілому не визначає рівень виразності суб'єктивної самотності, але пов'язано з переживанням почуття спустошеності і ступенем позитивності сприйняття інших людей. Суб'єктивно самотні і суб'єктивно не самотні жінки відрізняються за всіма параметрами переживання самотності. Перші більшою мірою, ніж другі відчувають труднощі в спілкуванні, не довіряють оточуючим, віддають перевагу спілкуванню з самим собою. Вони частіше відчувають почуття спустошеності та страху в порівнянні з суб'єктивно самотніми жінками [4, с. 60].

Для порівняння звернемось до даних дослідження, проведеного Н. Романовою серед самотніх жінок Забайкалля, яке виявило, що відома подвійність в

соціально-філософському осмисленні самотності як негативного стану людини, з одного боку, і позитивного, що приводить до особистісного зростання і кращого розуміння себе – з іншого, щодо самотніх жінок зникає, а феномен трактується однозначно як деструктивний стан і стає в ряд гострих соціальних проблем сучасного російського суспільства, оскільки стає дедалі розповсюдженим явищем у суспільстві [8, с. 8].

На підставі отриманих результатів авторського дослідження доходимо висновку, що з усієї вибірки 24,4% респондентів мають низький рівень самотності, тобто практично не відчувають себе самотніми, а 58,5% мають середній рівень, тобто періодично стикаються з проблемою самотності, в той час як 17,1% респондентів мають високий рівень самотності, тобто часто переживають і страждають від самотності. Таким чином, сумарна частка несімейних християн, котрі переживають проблему самотності ситуативно або дуже гостро, становить 76,6%.

Цікаво, що з тих, для кого проблема самотності є найбільш злободенною, частка чоловіків становить 30%, а жінок – всього 10%. Тоді як відсоток жінок, у яких середній рівень самотності вище, ніж у чоловіків – 64% і 50% відповідно. Кількісні показники людей з низьким рівнем самотності не суттєво відрізняються один від одного в залежності від статі (20% чоловіків і 26% жінок). Взагалі, за сумарними показниками високого і середнього рівня самотності чоловіки не набагато випереджають жінок (80% і 74% відповідно), що свідчить про те, що в цілому для чоловіків проблема самотності стоїть гостріше. Здавалося б, у чоловіків має бути менше проблем з пошуком супутниці життя: адже «за статистикою» одиноких жінок традиційно більше. Але у сильної половини людства є постійний страх відповідальності за сімейне життя, через що вони впадають в «сплячий режим» і переконують себе, що життя без жінок сповнене сенсу і ризику, а з жінками – банальне і сповнене витрат.

Показово, що отримані нами дані збігаються з результатами аналогічного дослідження, проведеного у 2005 році в Австралії. Зокрема, у вищезгаданому дослідженні стверджується: «існує помітний гендерний розрив в переживанні самотності серед дорослих чоловіків і жінок всіх вікових груп. Чоловіки, як правило, більш самотні, ніж жінки з раннього дорослого життя аж до глибокої старості. Вони частіше погоджуються з фразою: «я часто відчуваю себе дуже самотнім», «мені нема на кого спертися у важкі часи». І чоловіки рідше, ніж жінки, вважають, що «мають багато друзів» [11]. Наше дослідження тільки підтверджує цей факт, тому що 20% самотніх чоловіків у порівнянні з 9,7% жінок стверджують, що не мають друзів.

На думку Майкла Флада, який провів вищезгадане дослідження серед самотніх чоловіків і жінок в Австралії, більш високий рівень самотності чоловіків пояснюється «гендерною відмінністю в сприйнятті підтримки. Так чоловіки, що живуть поодиноці, відчувають менше соціальної підтримки від інших людей, ніж жінки, які живуть самі. Серед людей у віці від 25 до 44 років, чоловіки, які живуть самотньо, виявляють значно нижчі рівні підтримки і дружби, ніж чоловіки, які живуть з кимось в родині. Жінки, які живуть самі, і ті, хто живе з кимось в сім'ї, показують дуже схожі рівні підтримки

і дружби. Іншими словами, тоді як навіть сімейні чоловіки, як правило, більш самотні, ніж жінки, які не мають власної сім'ї, ця різниця в рівнях самотності стає набагато більшою в разі, коли чоловіки живуть на самоті. Дані вказують на те, що чоловіки покладаються на своїх дружин або де-факто партнерів в емоційних та соціальних потребах в більшій мірі, ніж жінки, які використовують більш широкі джерела підтримки. Чоловіки у більшості сімейних пар мають набагато вищі рівні особистої підтримки, ніж чоловіки, які живуть окремо, але серед жінок такої відмінності не спостерігається. Іншими словами, чоловікам потрібні жінки більше, ніж жінкам потрібні чоловіки» [11].

Однак, існують і інші дослідження, що підтримують протилежну думку, стверджуючи, що загалом жінки більш гостро сприймають проблему самотності. Наприклад, Н. Цветкова, досліджуючи особистісні особливості самотніх жінок Росії, стверджує, що «на відміну від чоловіків жінки за своєю природою більш чутливі і емоційні, тому більш болісно переживають самотність. І якщо чоловік може послабити душевний біль за допомогою іншої жінки, то жінці для цього потрібна інша любов [9, с. 61]. Такі жінки мають досить високий рівень саморозвитку, але з неабиякою часткою цинізму і агресивності; не позбавлені егоцентризму і наполегливості; емоційно незрілі; з невисоким рівнем соціально-психологічної адаптації; зі схильністю до брехні і пошуком соціального схвалення, вона перебільшує свої проблеми і перехоплює відповідальність; з комунікативною толерантністю до жінок і нетолерантністю до чоловіків [9, с. 65]. Однак, зауважимо, що у вище згаданому дослідженні Н. Цветкової брали участь лише жінки, тому твердження про те, що жінки сильніше страждають від самотності ніж чоловіки потребує більш глибокого порівняльного аналізу.

Слід зазначити, що у різних людей реакції на самотність різні. Одні скаржаться, наприклад, на відчуття печалі і пригніченості, інші – на страх і тривогу, треті повідомляють про гіркоту і гнів. Часто деякі люди не вважають себе самотніми, при цьому будучи такими, тому що відчувають труднощі з рефлексією або усвідомленням того, що вони насправді відчувають. Тому одне із запитань анкети було присвячене визначенню, так би мовити, «характеру» самотності за допомогою опису супроводжуваних самотність почуттів. З огляду на те, що самотність – поняття комплексне, воно часто супроводжується іншими переживаннями. Отже, респондентам було запропоновано вибрати декілька почуттів, якими для них супроводжується самотність. В результаті отриманих в ході авторського дослідження даних, можна зробити наступні висновки: найчастіше самотність супроводжується відчуттям «залишеності, непотрібності, покинутості». Це переживання вибиралося більше, ніж половиною респондентів і часто описувалося як відчуття, що «життя, ніби, проходить повз», «що ти нікому не потрібен». Більше третини респондентів також вибирали почуття «безнадійності, відчаю, безвиході та безсилля» як неодмінного супутника самотності. На третьому місці стоїть почуття розчарування, воно згадується 30% респондентів як асоціативне переживання самотності. 17% говорять про почуття «порожнечі», маючи на увазі не тільки спустошеність

душі, а й відсутність значущого людини в житті або те, що «немає поруч людини, про яку можна було б дбати, кому можна було б присвячувати, віддавати себе». 12% респондентів, кажучи про самотність, разом з тим відзначають і переживання почуття «сорому, провини, неповноцінності» або навіть «ненависті до себе». У 10% випадків переживання самотності асоціюється з такими почуттями, як «горе, туга, печаль», а також «гнів і образа». Для 7% респондентів самотність супроводжується відчуттям «жалої до себе». І зовсім невеликий відсоток респондентів вказують на наявність почуттів «страху» – 2%, ревнощів і заздрощів – також 2%.

Що стосується вікових характеристик, то виявляється, що найбільш самотніми себе відчують саме люди середнього віку від 36 до 45 років, 50% з яких переживає цю проблему найбільш гостро, в порівнянні з іншими віковими категоріями.

Таким чином, тут ми спостерігаємо таку залежність показників рівня самотності від віку: досить серйозно проблема самотності сприймається людьми 17–25 років, що, можливо, пов'язано з певними ситуативними або особистісними факторами (наприклад, самооцінкою). Потім до 26–35 років проблема самотності трохи втрачає свою інтенсивність, що може бути пов'язано з самореалізацією, активністю християн в служінні, з наявністю друзів і певними надіями створити сім'ю. Однак з 36–45 років спостерігаємо знову різке зростання рівня самотності і загострення даної проблеми. На наш погляд, це пов'язано з почуттям розчарування і навіть горя, які виникають у людей цієї вікової категорії через несправджені надії на створення сім'ї. Дане припущення підтверджується і результатами наступних значимих кореляцій параметрів віку респондентів і почуттів, які супроводжують самотність. Справа в тому, що відповідно до результатів нашого дослідження, саме для людей середнього віку (36–45 років) характерно переживання почуття туги, смутку і горя через самотність (16,7% респондентів) в порівнянні з 6,3% 17–25 літніх і 7,7% 26–35 літніх.

Ці дані про вікові особливості у переживанні самотності чоловіками і жінками, в принципі, відповідають результатам вищезгаданого дослідження, проведеного Н. Романовою серед російських жінок. Вона стверджує, що «в молодших вікових групах соціально-психологічний стан жінок дещо кращий. Разом з тим, 40% жінок у віці до 25 років, постійно відчувають два і більше із зазначених негативних почуттів («Нікого не хвилює, що зі мною відбувається», «почуття, що так далі жити не можна» і «несправедливості того, що відбувається навколо») – це досить високий показник [8, с. 131].

Що стосується інших почуттів, які супроводжують самотність, то найбільш поширеним і всеохоплюючим переживанням, що супроводжує самотність, характерним для всіх вікових категорій, є відчуття «залишеності, непотрібності», яке виникає у 62,5% християн від 17 до 25 років, у 53,8% людей 26–35 років, і у 33,3% людей середнього віку. Зазначимо, що тут спостерігається зворотна яскраво виражена залежність, яка вказує на те, що з віком відчуття непотрібності виникає рідше, що пов'язано, мабуть, з тим, що люди середнього віку, незважаючи на відсутність сім'ї, мають більше професійного та життєвого досвіду і тому

краще справляються із завданням самореалізації, ніж представники молодших вікових категорій.

Подібна кореляція помітна і щодо переживання почуття порожнечі, спустошеності, яке часто описується респондентами як «відсутність значущих людей», і як стан, коли «немає про кого піклуватися». Виявляється, що це почуття часто супроводжує самотніх людей 17–25 років (25%), але з віком поступово йде на спад: воно з'являється в 23% випадків у людей 26–35 років і 17% у людей старше 35 років. Цікаво, що для будь-якого віку самотність часто асоціюється з почуттям розчарування (37% людей 17–25 років, 23% – 26–35, і чверть людей старше 35 років). Стосовно цього дослідник О. Зінченко стверджує, що на переживання стану самотності впливають не стільки реальні відносини, скільки ідеальне уявлення про те, якими вони повинні бути. Самотність призводить до фрустрації потреби в саморозкритті. Якщо людина не розкривається нікому з близьких людей, це істотно підриває її психічне здоров'я [3].

Стосовно гендерних особливостей в сприйнятті почуття самотності чоловіками і жінками, то значущі відмінності спостерігаються в переживанні своєї неповноцінності, ущербності, почуття сорому й заздрості. Виявляється, що 10% чоловіків, причому тільки старше 35 років, переживають ці почуття у зв'язку зі своїмодиноким життям, тоді як подібні почуття не переживає жодна із самотніх жінок в будь-якому віці. Однак таке почуття як «жалість до себе» у зв'язку з самотністю відчувають 10% жінок, причому переважно після 25 років, тоді як чоловіки в будь-якому віці не співвідносять це переживання з самотністю ніколи.

На підставі отриманих даних також можна стверджувати, що існують деякі суттєві відмінності і в тому, якого типу самотність переважно переживають чоловіки і жінки. По-перше, з отриманих нами результатів видно, що практично всі середні показники самотності у чоловіків вище, що ще раз доводить, що, загалом, чоловіки більше страждають від самотності, ніж жінки. По-друге, звертає на себе увагу той факт, що 28% чоловіків в порівнянні з трьома відсотками жінок переживають саме духовний тип самотності (див. табл. 1). Наприклад, чоловіки в 10 разів більше вибирали фразу, що «люди часто навколо мене, але не зі мною» і «таке відчуття, що люди часто уникають мене» (коефіцієнт R Пірсона– ,393 і ,361).

Таблиця 1

Співвідношення типів самотності та статі респондентів

Тип самотності	Стать	Інтенсивність переживання, %			
		Часто	Іноді	Рідко	Ніколи
Духовна*	Ч	23	33	23	20
	Ж	4	25	43	28
Емоційна	Ч	33	10	37	20
	Ж	9	40	35	16
Комунікативна*	Ч	35	35	15	15
	Ж	13	32	37	18

* Співвідношення є статистично достовірні, а зв'язки– значимі.

Отже, у переживанні емоційної самотності між чоловіками та жінками статистично значущих стійких відмінностей знайдено не було. Натомість в переживанні комунікативної самотності показники чоловіків знову істотно випереджають жінок. Наприклад, із фразою «Мої стосунки з іншими людьми часто можна назвати поверхневими» погоджувалися 50% чоловіків і лише 19% жінок (коефіцієнт Пірсона– ,332). Це може свідчити про те, що чоловіки в своєму спілкуванні з іншими людьми воліють застосовувати статусний підхід і більш обережні в побудові глибоких близьких взаємин. Також із твердженням «Мені не вистачає спілкування з представниками протилежної статі» погоджувалися в два рази частіше чоловіки, ніж жінки, що свідчить про те, що в середньому у чоловіків негативне, нетерпиме ставлення до самотності виражається яскравіше, ніж у жінок.

Існує розповсюджена думка, що шлюб пропонує певний ступінь захисту від самотності. Але висновки з дослідження, проведеного Є. В. Зінченко і колег, вказують, що найбільшим провісником самотності для жінок є наявність досвіду домашнього насильства в поточних відносинах і, навпаки, нижчий ризик самотності пов'язаний з гармонійними стосунками в сім'ї і можливостями для соціальної взаємодії з відповідною групою значимих людей поза межами сім'ї [4, с. 93].

Висновок. Виявлено взаємозв'язок рівня і типу самотності з віковими та гендерними характеристиками чоловіків і жінок; виявлено і пояснено більш високий рівень почуття самотності у чоловіків у міру дорослішання. Доведено зв'язок між самотністю і особистісними особливостями, такими, як депресивність, тривожність, низька сформованість смисло-життєвих орієнтацій та ціннісної сфери, які характерні для чоловіків з більш високим рівнем переживання почуття самотності [5, с. 165], та сором'язливість, занижена самооцінка, нетолерантність до чоловіків, та несформовані комунікативні навички, що характерні для самотніх жінок. Часто як для чоловіків, так і для жінок переживання самотності через свою безшлюбність переростає в «ідею фікс» [10], нав'язливий хворобливий стан, який відштовхує від них людей і загострює переживання самотності.

Список використаних джерел

1. Вейс Р. С. Вопросы изучения одиночества // Лабиринты одиночества. – М.: Прогресс, 1989. – С.114–128.
2. Водопьянова Н. Е. Психология стресса. – СПб.: Питер, 2009. – 336 с.
3. Зинченко Е. В. Самораскрытие и психическое здоровье личности // Известия ЮФУ. Технические науки. – 2005. – №7 (51). – С.98–99.
4. Зинченко Е. В., Рудя И. А. Субъективное ощущение одиночества у женщин. Северо-Кавказский психологический вестник. – 2015. – №13/4. – С.58–60.
5. Матвеева И. А., Энгельгардт Е. Е. Личностные особенности мужчин с разной выраженностью чувства одиночества // Научные исследования выпускников факультета психологии СПбГУ / Под ред. А. В. Шаболтас. – СПб.: Изд-во С.–Петерб. ун-та, 2013. – 290 с.
6. Платонова С. О. Подолання суб'єктивного відчуття жіночої поодинокості в молодшому зрілому віці засобами психокорекції.
7. Романова Н. П. Социально-философский анализ феномена одиночества // Вестник ЧитГУ. – 2010. – №1 (58). – С.145.
8. Романова Н. П. Социальный статус одиноких женщин в современном российском обществе: теоретико-методологический анализ: на материалах Забайкалья. Дисс. Улан-Удэ. – 2006. – 322 с.

9. Цветкова Н. А. Личностные особенности одиноких женщин, обращающихся за психологической помощью // Женщина в российском обществе. – 2014. – №3. – С.61–72.

10. Шевченко В. И., Михеева А. Р. Одинокие женщины среднего возраста: самовосприятие и восприятие другими женщинами // Вестн. Новосиб. гос. ун-та. Серия: Социально-экономические науки. – 2014. – Т.14, Вып.1. – С.192–201.

11. Flood M. Mapping Loneliness in Australia. The Australia Institute Discussion Paper, Number 76. February, 2005.

References

1. Vejs R. S. Voprosy izuchenija odinochestva // Labirinty odinochestva. – M.: Progress, 1989. – S.114–128.

2. Vodop'janova N. E. Psihologija stressa. – SPb.: Piter, 2009. – 336 s.

3. Zinchenko E. V. Samoraskrytie i psihicheskoe zdorov'e lichnosti // Izvestija JuFU. Tehnicheskie nauki. – 2005. – №7 (51). – S.98–99.

4. Zinchenko E. V., Rudja I. A. Sub#ektivnoe oshhushhenie odinochestva u zhenshhin. Severo-Kavkazskij psihologicheskij vestnik. – 2015. – №13/4. – S.58–60.

5. Matveeva I. A., Jengel'gardt E. E. Lichnostnye osobennosti muzhchin s raznoj vyrazhennost'ju chuvstva odinochestva // Nauchnye issledovanija vypusnikov fakul'teta psihologii SPbGU / Pod red. A. V. Shabol'tas. – SPb.: Izd-vo C.-Peterb. un-ta, 2013. – 290 s.

6. Platonova S. O. Podolannja sub'jektyvnogo vidchuttja zhinochoj' poodynokosti v molodshomu zrilomu vici zasobamy psihokorekcii'.

7. Romanova N. P. Social'no-filosofskij analiz fenomena odinochestva // Vestnik ChitGU. – 2010. – №1 (58). – S.145.

8. Romanova N. P. Social'nyj status odinokih zhenshhin v sovremenom rossijskom obshhestve: teoretiko-metodologicheskij analiz: na materialah Zabajkal'ja. Diss. Ulan-Udje. – 2006. – 322 s.

9. Cvetkova N. A. Lichnostnye osobennosti odinokih zhenshhin, obrashhajushhij'sja za psihologicheskij pomoshh'ju // Zhenshhina v rossijskom obshhestve. – 2014. – №3. – S.61–72.

10. Shevchenko V. I., Miheeva A. R. Odinokie zhenshhiny srednego vozrasta: samovosprijatie i vosprijatie drugimi zhenshhinami // Vestn. Новосиб. гос. ун-та. Серия: Social'no-ekonomicheskie nauki. – 2014. – Т.14, Вып.1. – С.192–201.

11. Flood M. Mapping Loneliness in Australia. The Australia Institute Discussion Paper, Number 76. February, 2005.

Chornobai V. A., postgraduate student of the Department of Cultural Studies, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), lerachern@icloud.com

Loneliness and gender, gender differences in the experience of loneliness among Christians

The article gives an overview of the sources devoted to the main differences in the experience of loneliness by men and women. Based on the author's study it is observed that loneliness as a multidimensional phenomenon is accompanied by a different range of feelings based on gender. The link between loneliness and certain personal characteristics, such as low self-esteem and non-tolerant attitude of lonely women to men, and the anxiety and uniformity of life goals of single men, is indicated. It is argued that the problem of spiritual loneliness is perceived by men considerably more sharply than by women, especially in the latter adult age.

Keywords: loneliness, spiritual loneliness, communicative loneliness, emotional loneliness, gender.

* * *

УДК 94:271.2(477)

Ричко В. Ю.,
аспірантка кафедри філософії, Рівненський
державний гуманітарний університет
(Україна, Рівне), vika.rychko@gmail.com

Просвітницька діяльність Почаївського монастиря та її роль у формуванні етнічної ідентифікації українського соціуму: історична ретроспектива

Окреслено освітній, книговидавничий, художньо-мистецький, пам'ятко-охоронний та господарсько-виробничий вектори просвітницької діяльності ценії Почаївського монастиря впродовж XVII – початку XX ст.

Відзначено, що все це в сукупності стало ґвалтами у формуванні та розвитку процесів усвідомлення місцевими мешканцями етнічної приналежності до українського народу, а в ширшому контексті – однією з підвалин формування української національної самосвідомості.

Доведено, що просвітницька діяльність Почаївського монастиря сприяла не лише витворенню високої національної культури, але й еволюції українського народу у свідому національну спільноту, відігравши роль вагомого чинника національної ідентичності.

Ключові слова: Почаївський монастир, просвітницька діяльність, націєтворчий чинник, етнічна ідентифікація, український соціум.

В історії богословської і релігієзнавчої думки України питання ролі релігійного чинника в духовно-культурному житті нації завжди посідало особливе місце. Так, зокрема, показовою в цьому контексті стала діяльність членів Кирило-Мефодіївського Товариства, котрі, стоячи на засадах християнсько-романтичного осмислення національного буття, наголошували на тому, що християнство дало величезні потенційні можливості у зміні світу, людини, долі України та її народу. Братчики називали християнство благовістю, «небесною рососою, що пролилась на народи як в'янучу квітку, що полегшила їх страждання», саме тому воно визнавалося тією «невідторотною силою визнаної істини, що завжди рухала і вічно буде рухати історією роду людського» [14, с. 223]. У ХХ ст. обґрунтування питання значення релігії і Церкви для української нації, зокрема, місійності християнства в духовній сфері стало провідним лейтмотивом наукової діяльності митрополита Івана Огієнка. За ним, ще з часів своєї появи Христова Церква була національною, такою, якою заповідав їй бути сам Христос: працювати найперше для свого народу. Відтак, на його думку, суттю Церкви було її національне обличчя і служіння народів [14, с. 192–194, 211]. Національні риси Української Православної Церкви, за І. Огієнком, виявляються, зокрема, в тому, що вона активно включилася в процес формування свідомої української нації, вчить вірних любити свій народ, його звичаї, віру, берегти рідну мову, пісню. Національна Церква, на думку богослова, врешті-решт має й таку заслугу: вона виплекала і виховала «найчистіший національний тип українця» [14, с. 212]. Оскільки нині в українському релігієзнавстві відбувається актуалізація питання включення релігійного чинника в процес формування національної самосвідомості, це спонукало нас звернутися до історичного досвіду видатного релігійного осередку, а саме Почаївського монастиря як вагомого націєтворчого чинника в духовному житті українського народу.

Розгляд окремих аспектів означеної проблеми знаходимо в роботах сучасних знаних вітчизняних релігієзнавців, зокрема ґрунтовних працях В. Бодак [2], А. Гудими [3], А. Колодного [10] і Л. Филипович [14]. Крім того, вартісним для нашого дослідження став науковий доробок В. Дудара [5], І. Скиби [12], В. Собчука [13]. Але, оскільки більшість дослідників, котрі студіювали вказану проблему, розглядали її опосередковано, вона вимагає більш докладного прочитання.

Метою даного дослідження є висвітлення провідних напрямів просвітницької діяльності Почаївського монастиря та аналіз їхнього впливу на процеси етнічної ідентифікації в українському соціумі впродовж XVII – початку ХХ ст.

Одна з найбільших вітчизняних християнських святинь – Почаївська Свято-Успенська лавра за